

Magyarkanizsa

A pince véres falai

1941. április 12-én a Magyar Hadsereg V. hadtestének egy dandára¹ Horgos felől visszafoglalta Kanizsát. A nép lelkesen üdvözölte a felszabadító honvédeket. Az érkező magyarokat egy kanizsai polgár fogadta, aki akkoriban nagy nyilas volt, később a kommunista párt tagja lett.

A városházára bevonuló katonák lelőtték Radivolv Bogdan² bolondos szabót, mert azt kiabálta, hogy a magyarok húsából akar paprikást enni. A helybeliek emlékeznek Saffer nevű zsidó malmosra, akit az adorzáni népörség tagjai lőttek le.

Petrović Jevto pravoszláv papnak köszönhető, hogy a bevonulás előtti napok forгатagában a szerbek semmilyen atrocitást nem követtek el a magyarok ellen. Ezért a bevonulás után a magyarok sem gyilkolták a szerbeket. Voltak a helyi lakosság közül, akik – felbátorodva az új politikai helyzeten – biztonságban érezve magukat a jelenlévő magyar egységektől, tetteleg bántalmazták a szerbeket. Ebben élen járt Bata Lajos (őt hóhérnak neveztek) és Koncz József.³ Ők később elmenekültek a szerbek bosszúja elől. Bata Szegeden halt meg, Koncz pedig Monoron. Ekkor döntötték le a városháza előtti Péter király szobrot a Bagi gyerekek. Kezébe szaros seprőt adtak, puska gyanánt és odaállították a városháza elé őrködni.

Péter király szobra Kanizsán
a második világháború előtt

1941 áprilisától augusztus 15-ig Kanizsa is Katonai Közigazgatás alá került, amely egész sor rendeletet zúdított a lakosságra. 1941. december 11-én került sor a város képviselőtestületének gyűlésére, ahol kineveztek 30 tagot. Annyira nem bíztak a helyi lakosságban, hogy a város összes vezetője jövevény volt. Így a polgármester, a szolgabíró, a tanácsnok, a segédjegyző, az aljegyző, a rendőrkapitány, a polgári iskola igazgatója és még a plébános is Magyarországról érkezett.⁴ Őket az itteniek „ejtőernyősök”-nek hívták. A háború végén hazatértek Magyarországra. A magyar hatóságok próbálták ugyan minél szerveesebben Magyarországhoz kapcsolni Bácskát, ennek következtében helyi lakosokat avattak vitézzé I. világháborús érdemeik alapján. Ezeknek az embereknek 1944-ben ez lett a vesztük.⁵

A hatóságok az 1919 után érkezett szerb telepeseket Kanizsáról ugyanúgy, mint sok más helységről, kitelepítették. 1944 nyarán szerb fiatalokat vittek el Németországba munkára. Néhány név közülük: Knežević Aco, Radulov Duško, Ilkić Pero, Nedeljkov Sima.⁶ A hatóság további intézkedéseként 1944. április 26-án, kedden reggel 7 órakor összegyűjtötték a kanizsai zsidókat a Fruzsza iskolába, szám szerint 172. Délután 6-kor vagonírozták be őket. Ezután Szegeden töltöttek egy hónapot, majd Baján szintén egy hónapot. Június közepén indultak Auschwitz felé.⁷ Horthy két hónapig késleltette az indulást. A kanizsai zsidók közül 30-32-en éltek túl a haláltáboron.

A szovjet előrenyomulás következtében 1944. augusztus 11-én⁸ a kanizsai határban lelőttek egy szovjet repülőgépet, s az lezuhant. Egy tisztnek sikerült ejtőernyővel kiugrani, de négy katona életét veszítette. A kanizsai temetőben lettek örök nyugalóra helyezve.

Már egy hónappal az oroszok érkezése előtt a bánáti svábok menekültek. A helyieket a hadsereg futóárok ásására kötelezte a Tisza mentén. A honvédek és a

folyamórség október 4-e és 5-e között távozott a városból, hátra hagyva 11 honvédet a kaszárnyában. Október 7-én, szombaton az oroszok 16 óra körül szétlőtték a tiszai kompot. A rajta lévők odavesztek, velük együtt Talján Lala bárónő is, aki kincseit menekítve lett a hullámsír áldozata.

Október 8-án hajnalban a malomudvart ért találat megölte a dolgát végző molnárt, *Teleki Bélát*.

Reggel öt és hat óra között megjelent az utcán egy jelzés nélküli tank, később kiderült, hogy orosz. Nyolckilenc óra tájban már jöttek a gyalogos orosz katonák is. Kilenc óra után Ivanović Bogdan (Miszter) kerékpáron egy jugoszláv zászlót lobogtatott végig a városon. A 11 magyar honvéd megadta magát. Az oroszok azonnal lelőtték és a kaszárnya garázsában elásták őket.⁹

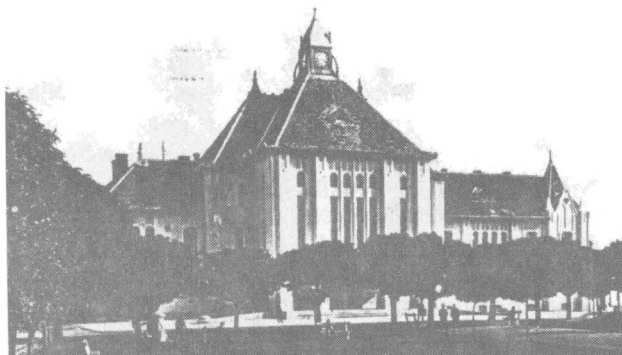
A magyarkanizsai laktanya a második világháború idején

A városházán lelőtték az egyetlen ittmaradt rendőrt – neki fia született és ittmaradt, nem ment vissza a többi ejtőernyőssel Magyarországra.

Délután szerb nők vonultak orosz tisztek kíséretében egy fekete autón a városban. Az igazi randalírozás éjszaka kezdődött meg. Az oroszok minden nőt megerő-

szakoltak, aki nem bújt el. A borospincéket feltörték, főleg a Pataki-féle pincében¹⁰ tivornyáztak.

Kanizsán nem volt illegális Népfelszabadító Bizottság, a Jugoszláv Kommunista Pártnak sem volt helyi szervezete. Szélsőséges elemek kerültek hatalomra. A népbizottság első elnöke Aleksandar Tatić lett. Ő volt a város főjegyzője a régi Jugoszláviában. 1944. október 19-én¹¹ a Népbizottság harmadik ülésén megváltozott a város vezetőségének összetétele. Az addig működő Népbizottság helyett Népfelszabadító Bizottságot választottak. Az elnök Dimitar Vujović, titkár Josip Zumer lett.

A kanizsai városháza 1942-ben

A Népfelszabadító Hadsereg Legfelsőbb Parancsnokságának rendelete alapján 1944. október 25-én bevezették a Katonai Közigazgatást, Bácskában, Bánátban és Baranyában. A rendelet értelmében városi és járási helyőrség-parancsnokságot létesítettek Zentán. Állomás-parancsnokság működött Moholon, Adán, Kanizsán, Martonoson és Horgoson. A helyőrség-parancsnokság parancsnoka Zentán Fábri András, Nikola Ninković, majd Stanko Radulović. Kanizsán

Mita Lajkov, majd Mirko Grulović. Martonoson a parancsnok Marić.¹²

1944. november 16-án a zentai helyőrség-parancsnokság új személyeket nevez ki a népőrség élére. A dokumentum szerb nyelvű.¹³ (A szerző fordítása):

„A Népfelszabadító Bizottságoknak
Zenta, Ada, Mohol, Kanizsa, Horgos, Martonos
A keletkezett szükség miatt minél előbb ezeken a helyeken újjászerveződnek a Népőrségek, hogy a munka zavartalanul folyjon, a következő elrendezést és elhelyezést végezzük:

1. A horgosi Népőrség parancsnokává Kekić Slavko elvtársat nevezem ki.

2. A zentai Népőrség parancsnokává Erdeljan Valtezar elvtársat nevezem ki Kanizsáról.

3. A moholi Népőrség parancsnokává Buljavčić Ilija elvtársat nevezem ki Horgosról.

4. A martonosi Népőrség parancsnokává Janković Đorđe elvtársat nevezem ki Horgosról.

5. Az adai Népőrség parancsnokává Kojić Petar elvtársat nevezem ki Martonosról.

6. A kanizsai Népőrség parancsnokává Radasinović Joco elvtársat nevezem ki.

A felsoroltak és a Népőrség áthelyezett parancsnokai a holnapi nap folyamán jelentkezzenek, tegyenek eleget kötelezettségüknek és erről levélben tájékoztassanak.

Halál a fasizmusra – szabadság a népnek!

Helység Parancsnoka

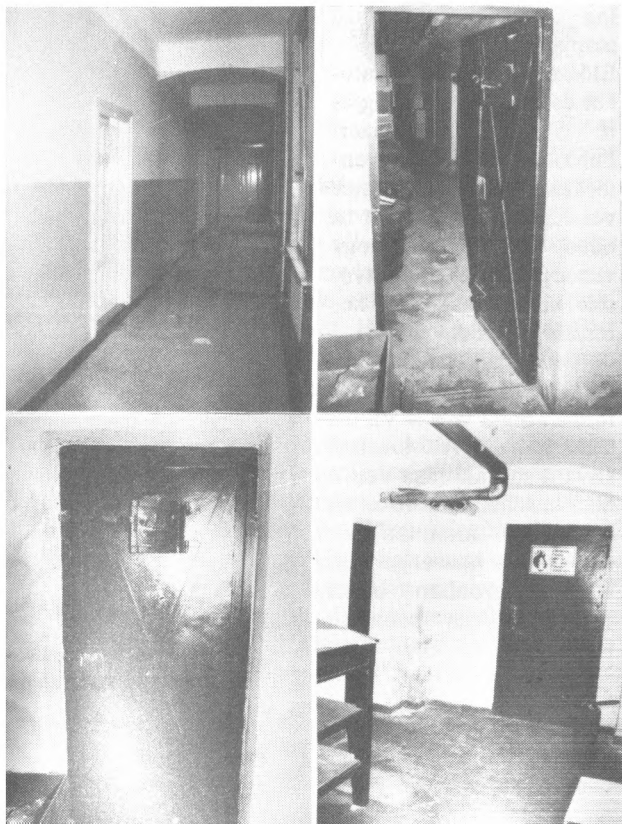
[olvasható aláírás:] Stanko Radulović.”

A Katonai Közigazgatás idején lábra kapott az önbíráskodás. Kidobolták, hogy ha egy szerbnek vagy

orosznak bántódása esne, azért száz magyart végeznek ki. Pár nap múlva Mányi Pál kocsmájában lelőttek egy oroszot. Mielőtt meghalt, szerencsére bevallotta, hogy őt Tatic Dušan (a főjegyző fia) lőtte le. Kidobolták később még azt is, hogy mindenkinek ki kell írni az ablakba az otlakók nevét, születési dátumát, foglalkozását és be kellett szolgáltatni minden rádiót és kerékpárt.¹⁴

A kanizsai magyarok sorsáról egy helyi szerbekből alakult „Tízes Tanács” döntött. Hét név maradt meg az emlékezetekben: Tatic Aleksandar (főjegyző), Terzin

A városháza pincéjének lejárata, folyosója és cellái

Nenad (cipész), Bogosavljev Luka, Bakalić Milan (kereskedő), Bakalić Aleksandar (könyvkerskedő), Ugranov Milan és egy Tatić nevű dobos.¹⁵ Ők szabták meg, hogy kit kell összeszedni a helyi magyarok közül a városháza pincéjébe.

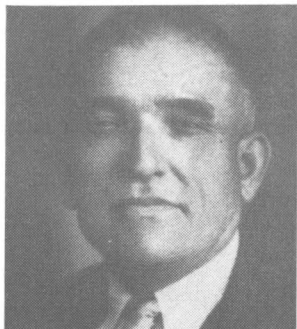
A végrehajtók pedig: Nikola Radaković, Svetozar Knežević Bačo, Mihajlo Oluški, Ugranov Dušan, Grubin Savo, Preradović Milutin, J. Aleksandar, Sekulić Momčilo, Pajo Rus, Preradović Persida, Kordovan Dragica,¹⁶ Terzin Duško, Tatić Bato, Bošnjak Mile, Tatić Verica,¹⁷ Schüller Maca.¹⁸

A magyarokat kizárólag személyi bosszú alapján gyűjtötték össze. Először a leventeoktatókat és a nyilas párt tagjait. *Gajda Jánost* azért hurcolták be, mert leventeoktató volt. *Bagi Antal* vendéglősnek az volt a bűne, hogy hagyta, hogy vendéglőjében a kártyások kifosszanak egy keresztúri szerbet.

Medgyesi István építővállalkozó a magyar időben tagja volt a Városi Tanácsnak. A szerbek szerint sok aláírása volt a Városházán. Ő is lekerült a pincébe, ahonnan pár nap múlva hazaengedték. Később azonban ismét behívták, és sohasem tért haza.¹⁹

Bagi Antal vendéglős

Medgyesi István
építővállalkozó

Voltak olyanok, akik vitézségi érdüknek köszönheték a halált. A városháza pincéjében nemcsak kanizsaiak szenvedtek, „érkeztek” Tótfaluból, Adorjánról is.

Szabó Dénes tótfalusi plébánost Halogen Mile vádolta, és pedig azzal, hogy a plébános az egyik prédikációjában azt mondta, hogy többé szerb bocskor nem tapossa a szent magyar földet. Azt viszont elfelejtették, hogy az internált velebiti szerbek vagyonának fosztogatása ellen is szót emelt a szószéken.²⁰

Szabó Dénes
tótfalusi plébános

A begyűjtött embereket aztán módszeresen kínozták. Éjszakánként kihallatszott a jajveszékelésük. A gyilkosok közül voltak, akik - talán félve a későbbi felelősségre vonástól - álarcban tevékenykedtek. Az egyikük egy alkalommal olyan hatásosan ütlegelte az embereket, hogy leesett az álarc a fejről. Ekkor a pincét megjárt *Hangya György* földműves ráismert Schüller Macára, aki ezután felkapta az álarcot és elrohant. A nők voltak a legvadabbak. Preradović Persida Szabó Dénes tótfalusi plébánost a következőképpen kínozza: áthurcolta egy másik helyiségbe a szerencsétlen atyát, és szexuális kapcsolatra akarta kényszeríteni. Amikor a szentéletű pap erre nem volt hajlandó, a szadista nő gúnyolódások közepette levágta hímvesszőjét és beletömte a szájába.²¹ A plébános kínjai azonban korántsem értek véget. Neki és Bagi Antal vendéglősnek „Sztálin-kesztyűt”²² vágta a gyilkosok. Ez abból állt, hogy oldalukon felvágta a hasukat, kezüket sóba, paprikába mártatták, majd be-

dugatták a felvágott sebbe. Sekulić Momčilo suszter azzal szórakozott, hogy teksz szögeket vert az áldozatok körme alá. A gyilkosok figyelme olyanra is kiterjedt, hogy miközben valakit a folyosón vertek, „véletlenül” nyitva felejtették a cella tolóablakát, hogy megfélemlítés a szerencsétleneket.²³ A szerbek néhány egyén esetében elegendőnek tartottak egy kiadós verést. Aztán kiengedték. Ilyenkor, ha a bent kapott verésbe az illető nem halt bele néhány héten belül – habár ez volt a gyakoribb –, akkor élete végéig viselte nyomait. Másféleképpen is ki lehetett jönni a pincéből. A módosabbak feleségei rengeteg arannyal kiválthatták férjeiket. Itt sem volt kizárt, hogy az illető néhány héten belül meghalt.

Az elfogottak nagyrészt a pincében agyonkínózták. Őket éjszakánként hordták ki a Tisza menti erdőbe és tömegsírokba dobálták őket. Az ilyen szállítmányok mindennaposak voltak, ezért a sírt be sem temették, csak mésszel öntözték le a hullákat.

Tavasszal, amikor a hó olvadni kezdett, Krizsán erdész dísznagai és kutyái ott turkáltak, hordták szét a tetemeket. Néhányat a hozzátartozók elloptak és ismeretlen helyen eltemették őket. Voltak olyan áldozatok is, akiket élve hajtottak az erdőbe és ott lőttek agyon. Ekkor sikerült két halálra ítéltnek megszöknie: Gajda Istvánnak és *Ladócki Mátyásnak*²⁴ (Luki Matyi). Gajdának – miközben az erdőn keresztül mentek – sikerült kezeit eloldani és elfutnia. Átszökött Magyarországra, de 1946-ban felesége csábítására hazament. Ekkor ismét elfogták és börtönbe csukták. Innen is sikerült megszöknie megint Magyarországra és soha többé nem tért haza.

Ladócki Mátyás a tanyákon bujdosott hónapokig, míg előmerészkedett. Neki semmi bántódása nem esett.

A szerb gyilkosok számára humoros ötletnek tűnt, hogy november 22-én²⁵ annyi magyart végezzenek ki,

ahányadikát írtak a naptárban. Tehát ez 22 áldozatot követelt.

1944. december 1-jén a bácskai, bánáti és baranyai Katonai Közigazgatás parancsnoka rendeletet adott ki a magyarok elleni kegyetlenségek megszüntetésére. A község katonai parancsnoka akkor berendelte a kanizsai népőrség tagjait, lefegyverezte őket, helyükre újakat állítottak sebesült partizánokból.

Tavasszal a kutyák kikaparták az elhantolt tetemeiket. A helyi hatóság a lakosság felháborodása miatt elrendelte az újra temetést. Szabályos exhumáló bizottságot rendeltek ki. Mintegy 60 tetemet ástak ki, s 3 kivételével azonosították őket. Minden tetem valami módon meg volt csonkítva, az említett három annyira, hogy nem lehetett felismerni. Paško Romac²⁶ tartományi vezető – értesülve a borzalmakról – megígérte, hogy felelősségre vonja a gyilkosokat. Március-áprilisban egy népgyűlés alkalmával kihirdette az ítéletet, miszerint Mihajlo Oluškit halálra, Nikola Radakovićot őt, Svetozar Knežević Baćot két évi kényszermunkára ítélték. Később derült ki, hogy Oluškit nem a magyarok elleni kegyetlenségek miatt ítélték el, hanem mert 1942-ben Bánátban az SS-szel működött együtt. A többi gyilkos nem részesült semmiféle büntetésben. Említést érdemel néhányuk sorsa: Terzin Duško 10-15 éve halt meg Kanizsán. Ugranov Dušan 1970 körül teljesen elborult elmével, halálos ágyán azt hajtogatta: „Segítség! Mentsetek meg! Jönnék a magyarok és végeznek velem!” Bošnjak Mile, Sekulić Momčilo Kanizsán él. A gyilkos nők is élnek még. Kordovan Dragica Kanizsán, Preradović Persida Becsén, Schüller Maca Újvidéken.

Meg kell említeni Pilisi Pál (Gónó Palcsi) nevét.²⁷ Gerinctelen magyar ember volt. Sok embert ő vitetett be. A hozzátartozókat zsarolta, ha kapott is pénzt, senkin nem segített. A hatvanas években halt meg nagyon

csúnya betegségben. Sírjára éjszakánként sokáig „dolgot” végeztek ismeretlenek.

A kanizsán kivégzettek teljes névsorát a mai napig nem sikerült összeállítani. A szerző által összeállított hiányos névsor:

N é v	Születési év	Családi áll.	Foglalkozás
1. Apró Lukács
2. Bagi Antal	1900	nő	vendéglős
3. Bata Péter	1890	nő	rakodómunkás
4. Berec István	1907	nő	kereskedő
5. Bicskei Mihály	1884	nőtlen	...
6. Cseszkó István	1909	nő	szabó, kocsmáros munkás
7. Csikós János
8. Domonkos Gyula	1894	nő	gazdálkodó
9. Filip István
10. Filiszter Kelemen	1905	nő	földműves
11. Harmath Péter	1910	nő	kovács
12. Harmath Tamás	bognár
13. Kávai Miklós	1870	nő	földműves
14. Kis Lukács	1908	nő	férfiszabó
15. Kocsis Zoltán
16. Kókai Lajos	1910	nő	munkás
17. Koleszár (oromi)
18. Kossányi Ferenc	kereskedő
19. Kossányi Imre	1909	nő	bocskoros
20. Kosányi György	1898	nő	papucsos
21. Kostyán Antal	1906	nő	mezőőr
22. Kovács Imre	1910	nő	vendéglős
23. Kovács János
24. Losonc István	1899	nő	gyepmester
25. Medgyesi István	1897	nő	építő váll.
26. Milutinovics Gábor	1906	nő	kereskedő

27. Muhi Ferenc	1896	nős	földműves
28. Nacsa József	1897	nős	földműves
29. Nagy György	1914	nőtlen	földműves
30. Nagy József	1895	nős	villanyszerelő
31. Novák Lajos
32. Papp János	munkás
33. Rajics Sándor	1902	nős	vendéglős
34. Rekecki János	1904	nős	vendéglős
35. Sipeki Pál	1913	nős	rendőr
36. Szabó Dénes	1893	...	plébános
37. Szilágyi Jenő János	1888	nős	kereskedő
38. Takács György	1914	nős	munkás
39. Teleki Béla	1902	nős	gépész, molnár
40. Tóth János	1908	nős	favágó
41. Vajda András	1880	nős	cipész
42. Vitéz Ferenc	1874	nős	gazdálkodó

Voltak, akik élve kijöttek a pincéből:

1. Apró Sándor cipész;
2. Bagi ... földműves;
3. Bicskei Gáspár ...;
4. Bicskei János ...;
5. Cérna Mihály munkás;
6. Egész Géza kereskedő;
7. Gubás János hentes;
8. Gyulai Vince hentes (született 1897-ben);
9. Hangya György földműves;
10. Remete Illés szabó (szül. 1899-ben);
11. Szabó Jenő szabó;
12. Vörös János cipész.

Gubás János és Gyulai Vince hentesek nemsokára behaltak a bent kapott verésbe.

Apró Sándort annyira összeverték, hogy hamarosan belehalt.

Bagi földműves pár hónapra a kijövetel után halt meg.

Egész Géza kereskedő túlélte, pár éve halt meg Szabadkán.

Cérna Mihály is túlélte a borzalmakat. 1995-ben hunyt el Kanizsán.

Az 1970-es években néhányan a kanizsai tömegsíron koszorút próbáltak elhelyezni. Ezt a rendőrség nem engedte...

A kegyelethely...